

Opis źródła:

Kronika halicko-wołyńska, zwana również nie do końca poprawnie *Latopisem halicko-wołyńskim*, jest stworzoną w XIII wieku kroniką dynastyczną Romanowiczów. Ta gałąź Rurykowiczów przez większość stulecia sprawowała władzę nad Rusią halicko-wołyńską. Sformowane przez książąt Daniela (ok. 1201 – 1264) i Wasylka (ok. 1203 – 1269) państwo miało charakter pograniczny i wielokulturowy. Jedno z jego głównych centrów, czyli Chełm, znajdował się w bliskiej odległości od granicy z Polską. Starszy z braci, wychowany na dworze królów Węgier, w 1253 roku przyjął nawet koronę królewską i tytuł króla Rusi z rąk legata papieskiego, nie dokonując jednakże konwersji na katolicyzm.

Proces powstawania *Kroniki* był długotrwały i skompilowany. Przedstawiony fragment źródła jest częścią włączonej do niej swoistej „biografii” Daniela Romanowicza, który większą część życia poświęcił sprawie odzyskania dawnych ziem swojego ojca. Na okres jego rządów przypadł także pierwszy najazd Mongołów na Ruś, w trakcie którego władca uciekł na Węgry, a następnie do Polski. Zacytowany fragment dotyczy okoliczności tych wydarzeń.

Miejsce wydania:

Chronica Galiciano-Voliniana. Chronica Romanoviciana, wyd. oprac. D. Dąbrowski, A. Jusupović, Kraków-Warszawa 2017.

Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów), oprac. tłum. D. Dąbrowski, A. Jusupović, Kraków-Warszawa 2017.

Miejsce przechowywania:

Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге, шифр 16.4.4.

Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге, шифр 21.3.14.

Tekst źródła:

Kronika halicko-wołyńska o zdobyciu Drohiczyna przez Daniela Romanowicza

W tymże czasie jechał był Daniel na Węgry do króla, jeszcze bowiem był nie słyszał o przyjsciu pogańskich Tatarów na Kijów. I gdy usłyszał on [Batu] o Danielu, że na Węgrzech jest, poszedł sam ku Włodzimierzowi. I przyszedł do grodu Kołodiazna i postawił machin i nie mógł rozbić umocnień. I zaczął przekonywać ludzi. Oni zaś usłuchawszy złej rady jego poddali się. I sami zabici byli. I przyszedł do Kamieńca [i] Izjasławla i zdobył je oba. Ujrzawszy zaś Krzemieniec i gród Daniłów, że nie można wziąć [ich], odszedł od nich i przyszedł ku Włodzimierzowi i wziął go orężem i zabił ich [włodzimierzan], nie szcędząc [nikogo], także i gród Halicz i inne grody mnogie [wziął], ich zaś [nie można] zliczyć. Dymitr zaś kijowski tysiącznik Daniela rzekł Batu: „Nie możesz zwlekać w ziemi tej długo. Czas tobie jest na Węgry pójść. Jeśli zatrzymasz

się, ziemia [ta] jest silna, zbiorą się na ciebie i nie puszczą ciebie do ziemi swojej”. O tym rzekł jemu, widział bowiem ziemię ginącą ruską przez występno. Batu zaś posłuchał rady Dymitrowej, poszedł na Węgry. Król Bela i Koloman spotkali go nad rzeką Słoną. Biły się ich pułki. Uciekli Węgrzy i gonili ich Tatarzy do rzeki Dunaj. Stali [potem Mongołowie na Węgrzech], zwyciężywszy ich, 3 lata.

Słowniczek pojęć:

Batu – wódz mongolski, wnuk Czyngis-chana. Założyciel Złotej Ordy – państwa mongolskiego obejmującego między innymi ziemie ruskie.

Ku Włodzimierzowi – chodzi o Włodzimierz na Wołyniu, dzisiejsze miasto obwodowe na zachodniej Ukrainie, wówczas główną rezydencję Daniela Romanowicza.

Halicz – centrum ziemi halickiej, stanowiącej południową część władztwa Daniela Romanowicza. Jego pozostałości znajdują się w pobliżu ukraińskiego Iwano-Frankiwska.

Kołodiazno, Kamieniec, Izjaslawl, Danilów – grody, których pozostałości znajdują się na terenie dzisiejszej północnej Ukrainy.

Tysiącznik – rodzaj urzędnika na Rusi. Stał na czele jednostki administracyjnej zwanej tysiącem.

Król Bela i Koloman – Bela IV, król Węgier (1235-1270) i jego brat Koloman, wówczas były król Halicza.

Stali [potem Mongołowie na Węgrzech], zwyciężywszy ich, 3 lata – w rzeczywistości Mongołowie zaczęli wycofywać się z terenów Królestwa Węgier w połowie 1242 roku.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Czy w przytoczonym fragmencie znajdują się informacje na temat pierwszego najazdu Mongołów na ziemie polskie?
2. Czy Batu najechał Węgry z powodu tego, że uciekł tam książę Daniel?
3. Czy fragment opisuje pierwszy pobyt Daniela na Węgrzech?
4. Wskaż przykład okrucieństwa Mongołów, który opisał twórca *Kroniki*.
5. Czym różniło się zdobycie Kołodiazna od zdobycia Włodzimierza?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Przyjmuje się, że Daniel Romanowicz wyruszył na Węgry w listopadzie 1240 roku. Czy okres, który opisano we fragmencie *Kroniki* obejmuje moment, gdy rozegrała się bitwa pod Legnicą?

2. Czy fragment opisuje pierwszy pobyt Daniela na Węgrzech?

3. Czy z fragmentu możemy wywnioskować, który książę rządził Kijowem bezpośrednio przed najazdem mongolskim?

Wskazówki:

Przytoczony fragment dotyczy czasów od listopada 1240 roku, kiedy to Daniel Romanowicz udał się na Węgry, do połowy 1242 roku, gdy wojska Batu wycofały się z kraju Arpadów. *Kronika halicko-wołyńska* mówi co prawda o mającym miejsce w 1241 roku pierwszym najeździe mongolskim na ziemię polskie, w czasie którego miała miejsce bitwa pod Legnicą, aczkolwiek w zacytowanym fragmencie nie znajdujemy wzmianek na ten temat. Ruski książę udając się na Węgry wyruszał do miejsca dobrze sobie znanego – wychował się bowiem na dworze Andrzeja II, który był ojcem wspomnianych przez kronikarza Beli IV i Kolomana.

Źródło dokumentuje akty okrucieństwa, których najeźdźcy dopuszczali się na terenie Rusi, takie jak mordowanie ludności zdobytych grodów. Miało to miejsce zarówno w przypadku, gdy gród był zdobywany siłą (Włodzimierz), jak i wówczas, gdy załoga poddała się dobrowolnie (Kołodiazno). To właśnie skala przemocy skłoniła reprezentującego Daniela tysięcznika Dymitra do zasugerowania Batu, że powinien on podążyć dalej na zachód, to jest na Węgry. Autor wyraźnie wskazał, że to właśnie rada urzędnika skłoniła mongolskiego wodza do wyruszenia na kraj Arpadów.

Padające w tekście określenie „kijowski tysięcznik Daniela” jasno wskazuje, że w momencie najazdu mongolskiego w Kijowie rezydowali urzędnicy reprezentujący Daniela, a zatem miasto to podlegało wówczas jego władzy.

Literatura pomocnicza:

Dąbrowski D., *Daniel Romanowicz. Król Rusi (ok. 1201-1264). Biografia polityczna*, wyd. 2, Kraków 2021

Urbański R., *Tartarorum gens brutalis. Trzynastowieczne najazdy mongolskie w literaturze polskiego średniowiecza na porównawczym tle piśmiennictwa łacińskiego antyku i wieków średnich*, Warszawa 2007 (seria: *Studia Staropolskie. Series nova*, t. 15 [71]).

Vernadsky G., *The Mongols and Russia*, New Haven 1953.

Najważniejsze cezury:

W latach 1237-1241 miały miejsce pierwsze najazdy Mongołów pod dowództwem Batu (Batu-chana) na Ruś. W 1241 roku wojska mongolskie rozpoczęły podbój Węgier, gdzie pozostały do połowy 1242 roku.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko